

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

CONCEPTION OF FORMATION OF PROFESSIONAL AGENCY OF FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS IN THE SYSTEM OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION

У статті обґрунтовано концепцію формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкових класів у системі вищої педагогічної освіти. Наголошується, що проблема її формування є актуальною у сучасній педагогіці, оскільки в державних документах зазначається про необхідність забезпечення якості їх професійно-педагогічної підготовки, інтегрованим показником якої є сформованість професійної суб'єктності, що уможливить успішне працевлаштування, забезпечить індивідуальну творчу траєкторію педагогічної діяльності в початковій школі. Представлені ключові положення авторської концепції, головна мета якої полягає в методологічному, теоретичному й методичному забезпеченні цілеспрямованого формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкових класів. Реалізація концепції охоплює чотири взаємопов'язані концепти – методологічний, теоретичний, методичний і практичний. Методологічний концепт концепції складають компетентнісний, суб'єктно-діяльнісний, аксіологічний, контекстний і системний підходи. Теоретичний концепт, основу якого складає педагогічне моделювання формування професійної суб'єктності, містить мету, завдання, принципи, зміст і послідовність її формування. Методичний концепт забезпечується застосуванням традиційних методів професійно-педагогічної підготовки та упровадженням інноваційних методик, технологій і засобів суб'єктно-діялісного та контекстного навчання, виховання та розвитку майбутніх учителів початкових класів, залученням їх до самоосвітньої діяльності. Його основу складає комплексна методика як цілеспрямовано організована послідовність етапів формування професійно-педагогічної підготовки за такою траєкторією: актуалізація суб'єктного потенціалу → стимулювання суб'єктної активності → сприяння набуттю суб'єктного досвіду → формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкових класів, що обґрунтована провідними ідеями сучасних методологічних підходів до їх професійної підготовки. Перший етап профорієнтаційний, другий – це свідоме сприйняття студентами себе як суб'єкта навчальної та майбутньої педагогічної діяльності в початковій школі (1 курс), третій – імітаційно-професійний – це етап, на якому відбувається оволодіння теоретичними основами професійної суб'єктності та поступове набуття практичного суб'єктного досвіду (2–3 курс), а на четвертому – рефлексивно-професійному – завершується формування професійної суб'єктності майбутнього вчителя початкових класів у суб'єкт-суб'єктній взаємодії з однокурсниками і викладачами, триває вдосконалення всіх її компонентів і інтенсивно формується поведінково-діяльнісний та індивідуально-суб'єктний компоненти, які формують суб'єкта педагогічної діяль-

ності в початкових класах (4 курс). Формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкових класів безпосередньо пов'язане з їх професійно-педагогічною підготовкою, що включає поетапне формування образу «Я – вчитель початкових класів», а основним критерієм успішної реалізації Концепції є становлення суб'єктної позиції як вчителя початкових класів. Практичний концепт забезпечує набуття суб'єктного досвіду в процесі вирішення квазіпрофесійних завдань і практичного навчання.

Ключові слова: концепція, концепт, професійна суб'єктність, формування, майбутній учитель початкової школи.

The article substantiates the conception of formation of professional agency of future elementary school teachers in the system of higher pedagogical education. It is emphasized that the problem of its formation is topical in modern pedagogy, as state documents specify the need to ensure the quality professional teachers' training, whose integrated indicator is the formed professional agency, which will enable successful employment and ensure an individual creative trajectory of teaching activity in elementary school. Presented are the key provisions of the author's conception, whose main purpose is to methodologically, theoretically and methodically ensure the purpose-oriented formation of professional agency of future elementary school teachers. The implementation of the conception covers four interrelated concepts: methodological, theoretical, methodical and practical. The methodological concept of the conception consists of competency, actor-activity, axiological, contextual and systematic approaches. The theoretical concept is based on pedagogical modeling of the formation of professional agency, which contains the purpose, task, principles, content and sequence of its formation. The methodical concept is ensured by application of traditional methods of professional teachers' training and introduction of innovative techniques, technologies and means of actor-activity and contextual training, education and development of future elementary school teachers, together with their involvement in self-educational activity. The basis of the methodical concept consists of integrated methods as a purposefully organized sequence of stages of its formation as per the following trajectory: actualization of actor potential → stimulation of actor activity → assistance with acquisition of actor experience → formation of professional agency of future elementary school teachers, as based on the leading ideas of modern methodological approaches to the professional training of future elementary school teachers. The first stage is career guidance, which provides a close connection between the higher teachers' training establishment and the school, as well as the purpose-oriented work with pupils as future applicants seeking admission. The second stage is the students' conscious self-perception as subjects of educational

УДК 378.147:80
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-16-1-2>

Бекірова А.Р.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
Кримського інженерно-педагогічного
університету

and future pedagogical activity in elementary school (Year 1). The third stage is imitative-professional, when the theoretical foundations of professional agency are acquired, together with the gradual acquisition of practical actor experience (Year 2 – Year 3). At the fourth stage, reflexive-professional, the formation of the professional agency of future elementary school teachers is completed in actor-actor interaction with fellow students and tutors, with all its components continuing to improve and the behavioral-activity and individual-actor components proper continuing to improve which form the teaching actor in elementary school (Year 4). The forma-

tion of professional agency of future elementary school teachers is directly related to their professional pedagogical training, which includes the stage-by-stage formation of the “I-am-an-elementary-school-teacher” image, while the main criterion for the successful implementation of the Conception is the formation of an actor’s position as elementary school teacher. The practical concept provides the acquisition of actor experience in the process of solving quasi-professional tasks and hands-on learning.

Key words: *conception, concept, professional agency, formation, future elementary school teacher.*

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Проблема професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів є актуальною у державній політиці і в сучасній педагогічній теорії та практиці. Про це свідчать вихідні концептуальні положення законів України «Про освіту» (2017) і «Про вищу освіту» (2014), «Білої книги національної освіти в Україні» (2010), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Національної доповіді «Про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (2016), Концепції «Нова українська школа» (2017), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018). У них ідеться про необхідність забезпечення якісної професійно-педагогічної підготовки учителів, інтегрованим показником якої є, на наше переконання, сформованість професійної суб'єктності як комплексної передумови успішної педагогічної діяльності в початковій школі. А педагогічна освіта в умовах реалізації вимог компетентнісного підходу до підготовки вчителів має виступати джерелом кардинальних змін у розбудові України як сучасної розвиненої держави, в удосконаленні всієї системи освіти в українському суспільстві. Це пов'язано з тим, що освіта є універсальним соціальним інститутом, який забезпечує формування, розвиток і вдосконалення особистості кожного громадянина країни, цілеспрямоване набуття кожним з них основних компетентностей – ключових, професійних і фахових, які важливі для громадянина, спеціаліста та фахівця.

Ключовою постаттю системи початкової освіти була, є і буде постать учителя. Завдяки педагогічній діяльності учителя реалізується державна політика у створенні духовного, інтелектуального та культурного потенціалу української нації, розвитку вітчизняної науки, техніки, культури, виробництва та самої системи освіти, формуванні майбутнього громадянина, особистості та професіонала, а також забезпечується конституційне право кожного громадянина України на здобуття повної загальної середньої освіти. Все це висуває підвищені вимоги до професійно-педагогічної підготовки, формування професійної суб'єктності в процесі набуття педагогічної освіти, становлення справжнім суб'єктом педагогічної діяль-

ності в початкових класах. Для цього має бути обґрунтована концепція її формування в процесі набуття професійно-педагогічної освіти, головна мета якої – визначення методологічних, теоретичних, методичних і прикладних основ цілеспрямованого формування професійної суб'єктності майбутніх учителів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Педагогічна освіта, враховуючи, з одного боку, педагогічний досвід минулого та сьогодення, а з іншого, – глобалізаційні процеси в світі, зокрема гуманізацію та водночас інформатизацію і технологізацію всіх сфер сучасного суспільства, має забезпечувати на засадах концепції освіти особи протягом всього життя якісні зміни в системі професійно-педагогічної підготовки вчителів початкових класів взагалі й зокрема цілеспрямоване формування їх професійної суб'єктності як інтегрованого показника їх професійно-педагогічної підготовленості до майбутньої педагогічної діяльності.

Так, К.Д. Ушинський вважав, що професійна підготовка вчителя має включати і спеціальне виховання, результатом якого мають стати особистість педагога, сформовані професійно важливі та особистісні якості [13, с. 63-64]. Найважливішими якість педагога є, на думку П.Ф. Каптерєва, любов до дітей, яку треба відрізнити від любові до вчительської професії, а також сумлінність, витриманість, наполегливість, воля і характер [8, с. 606]. Отже, класики педагогіки вкрай необхідними професійно важливими якість вчителя вважали його суб'єктні якості як педагога.

Особливої актуальності проблема постаті вчителя та формування його професійної суб'єктності набула в умовах становлення вітчизняної системи підготовки педагогічних кадрів. Учитель, на думку І.А. Зязюна, повинен мати високорозвинену здатність володіти собою, тобто проявляти емоційну стійкість, витримку, вміння тримати себе в руках [11, с. 56], бути суб'єктом педагогічної діяльності.

Водночас аналіз та узагальнення наукових джерел показує, що є наукові дослідження, результати яких демонструють наявність різних аспектів проблеми професійного розвитку людини як фахівця і суб'єкта різних видів діяльності, а також

прояви суб'єктності представників різних професій, у т.ч. і безпосередньо педагогів (Г.І. Аксенова, Н.О. Арістова, В.А. Веденіяпіна, О.М. Волкова, Л.Г. Діка, Г.С. Коритова, О.Г. Максименко, Л.М. Мітіна, С.М. Пелипчук, В.А. Петровський, Ю.П. Поваренков, О.Я. Савченко, І.В. Сиромятніков, В.В. Ягупов та інші).

Змістовні і фундаментальні науково-педагогічні дослідження проблеми суб'єктності майбутніх педагогів відбулися на сучасному етапі (Г.І. Аксенова, Н.О. Арістова, О.Г. Гогоберідзе, Ф.Г. Мухаметзянова та інші). З'ясовано, що в педагогічних наукових пошуках суб'єктність досліджується в таких аспектах: як властивість педагогів й учнів (К.О. Абульханова-Славська, О.Г. Асмолов, Н.Я. Большунова, А.В. Брушлінский, О.М. Волкова, В.В. Давидов, Ю.В. Журат, О.С. Лапкина, О.К. Осницький, В.А. Петровський, В.О. Сластьонін, В.І. Слободчиков, І.А. Серьогіна, І.В. Швецова та інші); як методи і засоби її формування та розвитку в педагогів, у тому числі і вчителів початкових класів (Г.І. Аксенова [1], Н.О. Арістова [2], А.Ф. Березін [3], О.М. Волкова [4], Н.Ю. Воляннюк [5], В.В. Горшкова [6], Ю.В. Журат [7], І.П. Краснощеченко [8] та інші); як структура педагогічної суб'єктності педагогів (О.М. Волкова [4], Ю.В. Журат [7], І.С. Серьогіна [12], С.О. Шехавцова [14], В.В. Ягупов [15] та інші). Концепції формування суб'єктності майбутніх педагогів розробили Н.О. Арістова [2] та С.О. Шехавцова [14]. Ці концепції містять методологічний, теоретичний і технологічний концепти [13].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас аналіз наукових джерел показує, що проблема формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкових класів потребує подальшого дослідження. У Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті одними з пріоритетних напрямів визнаються такі: «Формування особистості і професіонала-патріота України <...>, виховання людини демократичного світогляду і культури, формування трудової і моральної життєвої мотивації, активної громадянської і професійної позиції <...>» [10, с. 4].

Отже, аналіз наукових джерел показує, що обґрунтуванню концепції формування і розвитку суб'єктності майбутніх фахівців за різними напрямками у процесі професійної підготовки присвячена певна кількість робіт. Але серед них відсутні праці, присвячені розробленню й обґрунтуванню концепції формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкових класів. У такій концепції мають обґрунтуватися ключові положення щодо формування їх професійної суб'єктності з урахуванням основної специфіки професійної суб'єктності – вони ставляться не тільки до себе як до суб'єкта власної педагогічної діяльності, а й найголовніше – до учнів як до суб'єктів навчальної

діяльності та суб'єктів спільної діяльності із педагогами та іншими учнями.

Мета статті – обґрунтувати ключові положення авторської концепції формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкових класів у процесі набуття педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Загальна мета Концепції – це визначення та обґрунтування методологічних, теоретичних і методичних основ цілеспрямованого формування професійної суб'єктності вчителів початкових класів як інтегрального критерію оцінювання сформованості їх професійно-педагогічної компетентності.

Загальні завдання такі: визначити методологічні підходи до цілеспрямованого її формування; обґрунтувати теоретичні основи її формування; розробити методичні основи її формування; дати методологічне обґрунтування експериментальному її формуванню у закладах вищої педагогічної освіти та розробити діагностичний інструментарій діагностування її сформованості.

Метою формування професійної суб'єктності вчителів початкових класів є забезпечення їх якісної професійно-педагогічної підготовленості та сприяння конкурентоздатності на ринку освітніх послуг.

Основні завдання концепції: розвиток студента як суб'єкта власної психічної активності; формування та розвиток студента як суб'єкта навчальної діяльності; формування студента як суб'єкта квазіпедагогічної діяльності; формування студента як суб'єкта педагогічної діяльності в початкових класах. Виконання цих завдань забезпечує реалізацію перших етапів суб'єктогенезу професійної суб'єктності вчителів початкових класів, зокрема формування таких їх суб'єктних проявів: потенційної професійної суб'єктності; професійно-педагогічної суб'єктної позиції; суб'єктної активності; первинного суб'єктного регуляторного педагогічного досвіду в сфері педагогічної діяльності в початковій школі; актуальної професійної суб'єктності вчителів початкових класів.

Методологічні основи концепції. Концептуальною основою формування професійної суб'єктності вчителів початкових класів є компетентнісний, суб'єктно-діяльнісний, аксіологічний, системний і контекстний підходи.

Формування професійної суб'єктності вчителів початкових класів забезпечується у таких площинах: як різновид наукової інтеграції методологічної, теоретичної та методичної складників їх професійно-педагогічної підготовки; як методологічний чинник забезпечення результативності їх професійно-педагогічної підготовки; як педагогічна форма забезпечення методологічної єдності, теоретичної узгодженості, системності та контекстності їх професійно-педагогічної підготовки, надання цій підготовці суб'єктної спрямованості, а також узгодження цілей, принципів, змісту,

методів, методик, технологій, форм і засобів формування їх професійної суб'єктності.

Теоретичний концепт концепції відображає основні її поняття та розкриває педагогічну модель формування професійної суб'єктності майбутніх вчителів початкових класів.

Поняттєво-категорійний апарат Концепції включає суб'єкт, самосвідомість, свідому діяльність, позицію, активність, досвід, самодетермінацію, саморегуляцію, саморозвиток, самооцінювання, які актуалізуються в педагогічній діяльності під впливом конкретної (–их) педагогічної (–их) ситуації (–й), потенційної професійної суб'єктності, суб'єктної позиції, суб'єктної активності та суб'єктного регуляторного педагогічного досвіду кожного конкретного вчителя.

Професійна суб'єктність учителя початкових класів – це його інтегративна професійно важлива якість, яка формується і розвивається на етапі набуття ним педагогічної освіти, ґрунтується на позитивному ставленні до педагогічної діяльності в початковій школі і до самого себе як до її суб'єкта, до учнів як до суб'єктів навчальної діяльності, передбачає визнання у себе творчих цілеспрямованих діяльних та активно перетворювальних професійно-педагогічних здатностей для самоактуалізації в педагогічній професії, що у сукупності визначає його метаєдатність до самодетермінації, саморегулювання та самодіагностування в педагогічній діяльності відповідно до зовнішніх і внутрішніх критеріїв оцінювання її ефективності.

Формування професійної суб'єктності майбутнього вчителя початкових класів – це цілеспрямований, складний, системний, систематичний, комплексний, неперервний і водночас у психолого-педагогічному аспекті суперечливий процес становлення студента вчителем початкових класів, який відбувається на етапі набуття педагогічної освіти, активної навчальної діяльності, професійно-педагогічної соціалізації, опанування педагогічним досвідом і цінностями, виховання та самовиховання самостійності, рефлексивності, відповідальності та автономності як суб'єкта навчальної та майбутньої педагогічної діяльності в початковій школі.

Сутність і функції професійної суб'єктності вчителів початкових класів безпосередньо проявляються в їх позитивному ставленні до педагогічної діяльності, до учнів як до суб'єктів навчальної діяльності і до самих себе як до суб'єктів педагогічного буття, тобто в самодетермінації, саморегуляції, самокорегуванні та самодіагностуванні педагогічної діяльності. Сутність суб'єктності конкретизується в таких суб'єктних характеристиках і проявах: 1) у духовно-мотиваційній, емоційно-вольовій, інтелектуальній, поведінково-діяльнісній і рефлексивній здатності, професійній, особистісній та психологічній готовності до успішної педа-

гогічної діяльності в початковій школі; 2) у відносній внутрішній незалежності у системі початкової школи від зовнішніх впливів, міжсуб'єктних відносин у процесі реалізації своїх функцій як педагога, що забезпечує автономність, суб'єктну поведінку, діяльність та буття в системі освіти; 3) у професійно-педагогічній самовизначеності щодо педагогічного буття; 4) у суб'єктній діяльності.

Зміст і структура професійної суб'єктності вчителів початкових класів. Зміст їх професійної суб'єктності зумовлений таким методологічним положенням, як суб'єктність суб'єкта – вчителя початкових класів, тобто без суб'єкта немає педагогічної діяльності і немає й професійної суб'єктності як педагога.

Змістовні їх суб'єктні прояви такі:

- свідомо активність у педагогічній діяльності в початковій школі та усвідомлення і сприйняття ними її цінностей, цілей, сенсу і результатів;
- системність й інтегративність проявів професійної суб'єктності вчителів початкових класів у творчій педагогічній діяльності;
- комплексність прояву професійної суб'єктності вчителів початкових класів, тісний взаємозв'язок між особистістю педагога та його професіоналізмом і професійною суб'єктністю;
- самодостатність у педагогічній діяльності в початковій школі і здатність до її творчої саморегуляції в процесі реалізації своїх педагогічних функцій як суб'єкта педагогічного буття;
- самодетермінація та саморегуляція вчителем початкових класів психічних процесів, властивостей, утворень і станів у процесі педагогічної діяльності в початковій школі;
- застосування індивідуальних стратегій, стилів життя і педагогічної діяльності;
- посилення своєю професійною суб'єктністю буття і суб'єктності іншої особи – учня як суб'єкта навчальної діяльності;
- ставлення до учня як до суб'єкта навчальної діяльності та соціального суб'єкта, його гуманне сприйняття, розуміння та допомога в суб'єктній і навчальній самоактуалізації;
- автономність учителів початкових класів у педагогічній діяльності, яка є інтегративним проявом актуалізації їх суб'єктних проявів.

Структура їх професійної суб'єктності складається із ціннісно-мотиваційного, когнітивного, емоційно-вольового, поведінково-діяльнісного, індивідуально-суб'єктного та рефлексивно-оцінного компонентів.

Основними психічними механізмами актуалізації та реалізації професійної суб'єктності в поведінці, спілкуванні та педагогічній діяльності є такі психічні явища вчителя початкових класів, як професійне самовизначення, суб'єктна позиція, самопотенціювання суб'єктного потенціалу та суб'єктний досвід.

Принципи формування професійної суб'єктності. Для цілеспрямованого її формування доцільно дотримуватися педагогічних правил і вимог, які складають систему принципів її формування у процесі професійно-педагогічної підготовки в закладі вищої педагогічної освіти. Зокрема, необхідно дотримуватися принципів гуманізму, суб'єкт-суб'єктних взаємин, комплексності та системності, природо- та культуровідповідності, діалогізації взаємин із студентами, міждисциплінарності та інтегративності, диференційованості, безперервності та наступності, контекстності, гнучкості, рефлексивності та автономності.

Педагогічне моделювання формування професійної суб'єктності. Для реалізації концепції її формування рекомендується використовувати метод педагогічного моделювання, результатом якого є відповідна модель.

Методологічні умови успішної її реалізації такі: 1) професійна суб'єктність студентів априорі сприймається педагогами як головний орієнтир в їх професійно-педагогічній підготовці; 2) її формування відбувається в умовах цілеспрямованої та організованої педагогічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії з педагогами та іншими студентами; 3) педагог у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів стає менеджером-організатором, наставником, ініціатором суб'єкт-суб'єктної взаємодії зі студентами як майбутніми педагогами; 4) для організації та підтримання суб'єкт-суб'єктної взаємодії з педагогом студент має стати справжнім суб'єктом навчальної, а потім і квазіпедагогічної діяльності в закладі вищої педагогічної освіти, усвідомлювати своє професійне майбутнє («Я – суб'єкт педагогічної діяльності»), формувати образ «Я» студента як активного суб'єкта навчальної та майбутньої педагогічної діяльності («Я – учитель початкових класів»); 5) її формування передбачає перетворення домінуючої позиції педагога і пасивної позиції студента в суб'єктно-партнерські (суб'єкт-суб'єктні) позиції яскравих індивідуальностей, які творчо та свідомо співпрацюють між собою.

Ці методологічні положення складають концептуальні підвалини педагогічного моделювання щодо формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкових класів, результатом якого є відповідна суб'єктно-діяльнісна модель, яка містить основні теоретико-методологічні вимоги щодо її структури та формування, методологічні підходи і принципи, основні етапи, методи, методики і засоби її формування та діагностування в закладі вищої педагогічної освіти. Вона є концептуальною та являє собою описовий аналог процесу її формування і включає цільово-методологічний, змістовний, суб'єкт-суб'єктний, методико-практико-логічний та оцінно-результативний компоненти. Основні її характеристики такі: концептуальність

(суб'єктно-діяльнісна та контекстна), системність і послідовність ієрархії навчально-виховних завдань, структурність і функціональність, динамічність, макромодельованість.

Основні її компоненти (цільово-методологічний, змістовний, суб'єкт-суб'єктний, методичний та оцінно-результативний) функціонують у системі, взаємодоповнюють і взаємозумовлюють один одного, тому їх не можна розглядати ізольовано один від одного.

Методичні основи реалізації концепції. Методичну основу формування професійної суб'єктності у майбутніх учителів початкових класів складає комплексна методика як навчальна система, яка складається з мети, ієрархії навчально-виховних цілей, принципів, змісту, а також цілеспрямовано скомпонованих організаційних форм навчання, традиційних та активних методів, способів, прийомів навчання, засобів формування їх професійної суб'єктності.

Цей процес має проходити кілька етапів і має певну логічну і послідовну освітньо-формувальну траєкторію, яка охоплює весь період їх професійно-педагогічної підготовки на рівні бакалаврату та продовжується протягом всієї педагогічної діяльності. Перший етап – профорієнтаційний, другий – свідоме сприйняття студентами себе як суб'єкта навчальної та майбутньої педагогічної діяльності в початковій школі, третій – імітаційно-професійний, що включає оволодіння теоретичними основами професійної суб'єктності та поступове набуття практичного суб'єктного досвіду (2-3 курс), четвертий – рефлексивно-професійний, який завершує формування професійної суб'єктності майбутнього вчителя початкових класів у суб'єкт-суб'єктній взаємодії з однокурсниками і викладачами, завершує вдосконалення компонентів такої суб'єктності й інтенсивне формування поведінково-діяльнісного та індивідуально-суб'єктного компонентів, які формують суб'єкта педагогічної діяльності в початкових класах (4 курс).

Висновки. 1. Обґрунтовано інтегровану концептуальну основу формування професійної суб'єктності майбутніх вчителів початкових класів у процесі професійно-педагогічної підготовки, яку складають принципи, основні положення та вимоги компетентнісного, суб'єктно-діяльнісного, аксіологічного, системного та контекстного підходів.

2. З'ясовано, що формування їх професійної суб'єктності безпосередньо пов'язано з професійно-педагогічною підготовкою, що включає поетапне формування образу «Я – вчитель початкових класів», а основним критерієм успішної реалізації Концепції є становлення суб'єктної позиції вчителя початкових класів.

3. Доведено, що концепція обґрунтована як цілісна, динамічна, відкрита та комплексна система формування в майбутніх учителів початкових

класів професійної суб'єктності з адекватною структурою, метою, змістом і комплексною методикою її формування.

Перспективні напрями подальших наукових пошуків полягають в обґрунтуванні методики реалізації концепції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аксенова Г.И. Формирование субъектной позиции учителя в процессе профессиональной подготовки : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01, 19.00.07. Москва, 1998. 411 с.
2. Арістова Н.О. Ключові положення концепції формування професійної суб'єктності майбутніх філологів. *Balkan Scientific Review*. 2019. Т. 3, № 1 (3). Р. 8-10.
3. Березин А.Ф. Развитие субъектности студентов-психологов в процессе самостоятельной учебной деятельности : дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Ставрополь, 2002. 175 с.
4. Волкова Е.Н. Субъектность педагога: теория и практика : автореф. дисс. ... докт. психол. наук : 19.00.07. Москва, 1998. 42 с.
5. Воляннюк Н.Ю. Психологія професійного становлення тренера : монографія. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2006. 444 с.
6. Горшкова В.В. Проблема субъекта в педагогике : учебное пособие по спецкурсу. Ленинград : Изд-во РГПУ, 1991. 77 с.
7. Журат Ю.В. Педагогічні умови формування професійної суб'єктності у майбутніх вчителів початкових класів: дис ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ : Б.в., 2012. 313 с.
8. Краснощеченко И.П. Акмеологическая концепция становления и развития профессиональной субъектности будущих психологов : автореф. дис. ... докт. психол. наук : 19.00.13. Москва, 2012. 48 с.
9. Каптерев П.Ф. Избранные педагогические сочинения. Москва : Педагогика, 1982. 704 с.
10. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Педагогічна газета*. № 7 (85). Липень 2001 року. С. 4-6.
11. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І.А. Зязюна. Київ : Віпол, 2000. 340 с.
12. Серёгина И.А. Психологическая структура субъективности как личностного свойства педагога : дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Москва, 1999. 154 с.
13. Ушинский К.Д. Собрание сочинений : в 11 т. Москва-Ленинград : Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1948-1952. Загл. обл. : Соч. Т. 2 : Педагогические статьи, 1857-1861 гг. 1948. 655 с.
14. Шехавцова С.О. Теоретичні і методичні засади формування суб'єктності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки: дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Старобільськ, 2017. 476 с.
15. Ягупов В. Субъектность и профессиональная субъектность педагога как интегральный показатель сформированности его профессиональной компетентности. *Развиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації* : зб. мат. II міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25-26 лют. 2016 р. Київ : Міленіум, 2016. С. 324-325.